

Kostprijsontwikkeling varkensvlees

Productiekosten in 1998 en verwachting voor 2003

N. Bondt
R. Hoste
J.A. Boone
J.H. Wisman
G.B.C. Backus

Projectcode 63422

Oktober 2000

Rapport 2.00.09

LEI, Den Haag

Het LEI beweegt zich op een breed terrein van onderzoek dat in diverse domeinen kan worden opgedeeld. Dit rapport valt binnen het domein:

- ☐ Wettelijke en dienstverlenende taken
- ☒ Bedrijfsontwikkeling en concurrentiepositie
- ☐ Natuurlijke hulpbronnen en milieu
- ☐ Ruimte en Economie
- ☐ Ketens
- ☐ Beleid
- ☐ Gamma, instituties, mens en beleving
- ☐ Modellen en Data

Kostprijsontwikkeling varkensvlees; Productiekosten in 1998 en verwachting voor 2003
Bondt, N., R. Hoste, J.A. Boone, J.H. Wisman en G.B.C. Backus
Den Haag, LEI, 2000
Rapport 2.00.09; ISBN 90-5242-604-X; Prijs f 27,60 (inclusief 6% BTW)
23 p., fig., tab.

De Nederlandse varkenshouderij maakt zich zorgen over haar concurrentiepositie. Steeds verder stijgende productiekosten spelen daarbij een belangrijke rol. In dit onderzoek is de gemiddelde kostprijs van varkensvlees in Nederland vergeleken met die in Duitsland, Frankrijk, Denemarken, Spanje en de Verenigde Staten. Tevens is de te verwachten kostprijs in 2003 ingeschat, op basis van een inventarisatie van de kosten die in de onderzochte landen zullen moeten worden gemaakt voor verbetering van voedselveiligheid, dierenwelzijn en milieu.

Uit het onderzoek blijkt dat de belangrijke concurrenten Frankrijk, Denemarken en Nederland een vergelijkbare kostprijs hebben van circa f 2,34 per kilogram levend gewicht. In Spanje en de VS liggen de productiekosten ongeveer 10% lager.

De verwachting voor 2003 is dat de kostprijspositie van Nederland zal verslechteren, zeker in vergelijking met Frankrijk en Spanje. Het is van groot belang dat de overheden in Nederland hun beleidsdoelen zodanig vertalen in regelgeving, dat toekomstgerichte ondernemers hun bedrijf kunnen blijven ontwikkelen en daarbij inspelen op de gestelde eisen.

Bestellingen:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: publicatie@lei.wag-ur.nl

Informatie:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: informatie@lei.wag-ur.nl

© LEI, 2000

Vermenigvuldiging of overname van gegevens:

- ☒ toegestaan mits met duidelijke bronvermelding
- ☐ niet toegestaan

Op al onze onderzoeksopdrachten zijn de Algemene Voorwaarden van de Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO-NL) van toepassing. Deze zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel Midden-Gelderland te Arnhem.

Inhoud

	Blz.
Woord vooraf	7
1. Inleiding	9
2. Kostprijs 1998	12
3. Kostprijs 2003	24
4. Conclusies en discussie	30
Bijlage	
1. Referenten	32

Woord vooraf

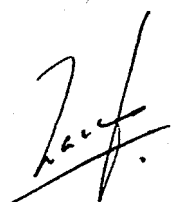
Het LEI heeft in opdracht van het PVV (Productschap voor Vee en Vlees) onderzoek gedaan naar de kostprijs van varkensvlees in diverse landen. Dit rapport geeft inzicht in de primaire productiekosten van varkensvlees in Nederland, in vergelijking met Duitsland (Nedersaksen), Frankrijk (Bretagne), Denemarken en Spanje. Tevens wordt een indicatie gegeven van de kostprijs in de Verenigde Staten.

Voor de kostprijsberekeningen is onder meer gebruikgemaakt van gegevens vanuit RICA (de Europese databank van agrarische bedrijven; RICA-CCE-DG VI/A-3), die door het LEI zijn bewerkt. Alle in dit rapport vermelde bedragen zijn exclusief BTW.

Naast de vaststelling van het kostprijsniveau in 1998 is geïnventariseerd in hoeverre de landen aandacht besteden aan dierwelzijn, voedselveiligheid en milieu, en welke maatregelen al genomen zijn. Op basis van die informatie is een schatting gemaakt van de mogelijke kostprijsontwikkeling in de komende vijf jaar.

We bedanken de geraadpleegde deskundigen in de diverse landen, voor de door hen verstrekte informatie. Tevens bedanken we de heer Thus (Rabobank) voor zijn waardevolle commentaar op de resultaten van dit onderzoek.

De directeur,

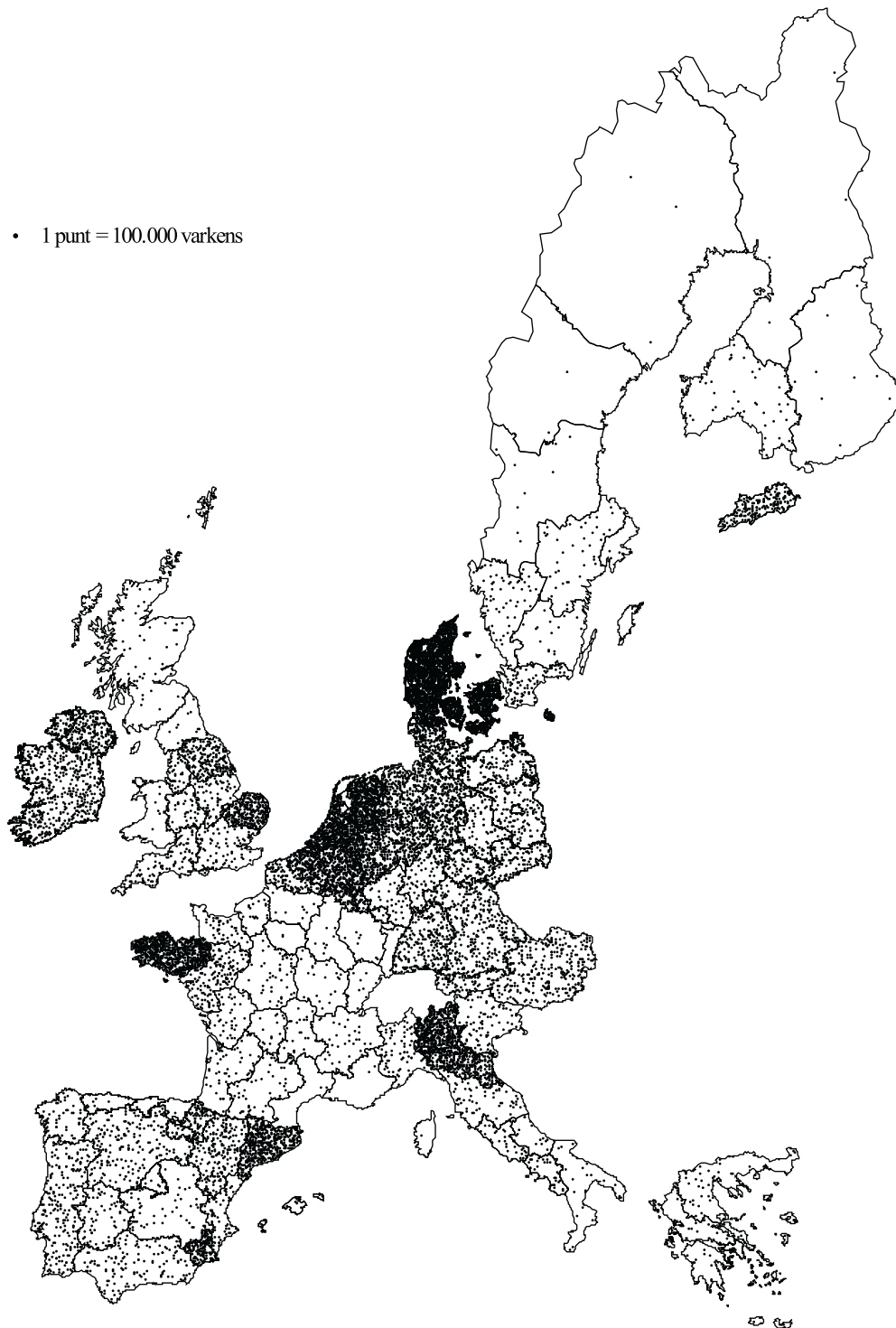
Prof.dr.ir. L.C. Zachariasse

1. Inleiding

Dit rapport geeft inzicht in de primaire productiekosten van varkensvlees in Nederland, Duitsland (Nedersaksen), Frankrijk (Bretagne), Denemarken en Spanje.

Op kaart 1.1 is duidelijk te zien dat in de genoemde gebieden in Europa de meeste varkens worden gehouden: Nederland, Nedersaksen, Bretagne, Denemarken en Noordoost-Spanje. België en Italië zijn landen met een omvangrijke varkenshouderij, die echter niet zijn meegenomen in dit onderzoek. Spanje is meegenomen als een land met een verwachte verdere groei van de productie.

Kaart 1.1 Aantal varkens in de EU

Bron: Eurostat, bewerking LEI

Herstructurering in Spanje

De Spaanse Herstructureringswet beoogt geen herstructurering, maar behelst met name een minimumafstand tussen bedrijven en een maximering van de bedrijfsomvang bij nieuwvestiging. Mede door deze wet is het moeilijk geworden om in veedichte gebieden, zoals Catalonië, een nieuw bedrijf met een behoorlijke omvang te vestigen.

Imago

Het imago van de varkenshouderij is slecht, zowel in Frankrijk (niet alleen in Bretagne) en Denemarken als in Nederland. In Duitsland heeft de sector slechts regionaal te maken met een tekort aan maatschappelijk draagvlak. In Spanje speelt dit probleem nog nauwelijks.

Uitbreidingsmogelijkheden in Spanje

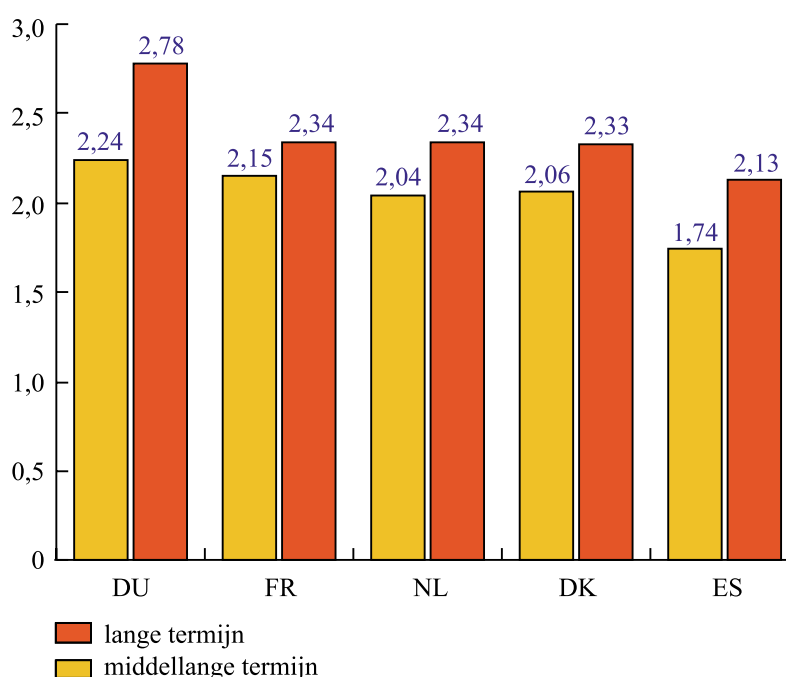
In Spanje zijn er wel mogelijkheden voor expansie. Het productiegebied rondom Lerida is echter behoorlijk 'vol'. Uitbreiding is te verwachten in de streken ten Noordwesten van Madrid (Castilla-Leon en Galicia): er is ruimte, er wonen veel consumenten, en de infrastructuur en het klimaat zijn er goed genoeg om varkens te kunnen houden.

2. Kostprijs 1998

De kostprijs van varkensvlees op gespecialiseerde en gesloten varkensbedrijven is onderzocht voor de volgende landen of regio's: Nederland (NL), Duitsland (Nedersaksen; DU), Frankrijk (Bretagne; FR), Denemarken (DK) en Spanje (ES). Tevens wordt een indicatie gegeven van de kostprijs in de Verenigde Staten (VS). De resultaten zijn gebaseerd op boekhoudgegevens van een representatieve steekproef van varkensbedrijven, en niet op modelberekeningen. Hiermee wordt een beeld gegeven van de gemiddelde productiekosten in de praktijk, in het betreffende gebied. De gevonden kostprijzen worden vergeleken met de kostprijs in Nederland. Alleen de primaire productiekosten zijn berekend, af bedrijf. De resultaten hebben betrekking op het jaar 1998.

In figuur 2.1 worden per land telkens twee kostprijzen weergegeven, de integrale kostprijs (*langetermijnkostprijs*) en de kostprijs exclusief berekende rente- en arbeidskosten (*middellangetermijnkostprijs*). Ondernemers hebben op de lange duur een vergoeding nodig van de integrale productiekosten, om verschuiving van kapitaal en arbeid naar andere sectoren te voorkomen. Op middellangetermijn zijn ondernemers in staat door te gaan met de productie, zolang de uitgaven en de afschrijvingskosten uit de opbrengst vergoed worden, maar de rente op eigen vermogen en de arbeid niet of slechts ten dele worden vergoed.

Voor een vergelijking van de structurele concurrentiekracht is de langetermijnkostprijs het meest geschikt. In figuur 2.1 is echter ook de middellangetermijnkostprijs gegeven, om de structurele verschillen te verklaren.

Figuur 2.1 Kostprijs totaal in gulden per kg levend gewicht

Langetermijnkostprijs betreft totale productiekosten minus subsidies (zie ook figuur 2.3).

Mestafzet

Frankrijk

Naar schatting de helft van Bretagne is aangewezen als zogenaamd ZES-gebied. ZES staat voor Zone en Excédent Structurel (mestoverschotgebied). De veestapel in deze gebieden mag niet meer uitbreiden, stikstofgift is maximaal 140 kg per hectare en mestbewerking wordt verplicht voor de overschotmest.

Reden voor de strikte regelgeving is de sterke aandacht voor de waterkwaliteit. De ondergrond in Bretagne is erg rotsachtig en daarom gevoelig voor afspoeling van mineralen naar oppervlaktewater.

In Bretagne rekent men voor de komende jaren op flinke investeringen in mestverwerkingsinstallaties (1,2 tot 1,4 miljard FRF). Voorjaar 2000 hebben nog slechts enkele tientallen varkensbedrijven een mestbewerkingsinstallatie.

Duitsland

Nedersaksen is het meest intensieve veehouderijgebied in Duitsland. Ook hier worden stijgende mestafzetkosten verwacht. Overigens hebben veel bedrijven eigen grond en daarvoor plaatsingsruimte voor eigen mest.

Denemarken

Strikte grondbinding belemmert de ontwikkeling van de Deense varkenshouderij. Bedrijven waren altijd vrij om zich te vestigen waar ze wilden. Nu is er een strikte binding aan de grond, om de mestafzetmogelijkheden te garanderen. Een gesloten bedrijf met 200 zeugen heeft bijvoorbeeld bijna 80 ha grond nodig (in bezit, gepacht, of mestafzetcontract).

Spanje

Mestafzetkosten zijn in Spanje nihil, een enkele intensieve regio uitgezonderd. Men verwacht dat door het strengere mestbeleid de afzetkosten de komende jaren behoorlijk zullen stijgen. Vaak wordt de varkensmest opgeslagen in lagoons, waar tevens indroging plaatsvindt. Deze ingedroogde mest wordt in het algemeen graag opgehaald door akkerbouwers en tuinders. Sinds kort worden aan deze lagoons eisen gesteld om uitspoeling van mineralen te voorkomen. Over een aantal jaren zal mogelijk ook overkapping verplicht zijn.

Uit figuur 2.1 blijkt dat de verschillen in de primaire kostprijs voor de lange termijn tussen de belangrijke concurrenten Frankrijk, Denemarken en Nederland nihil zijn. Dat betekent dat Nederland zijn koploperpositie uit de jaren tachtig (voerkostenvoordeel) is kwijtgeraakt. Die positie is overgenomen door nieuwkomer Spanje, waar de productiekosten per kilogram levend gewicht fors lager liggen: circa 20 cent. Duitsland neemt met een opvallend hoge kostprijs een uitzonderingspositie in. Overigens is het verschil met Duitsland een stuk kleiner als gekeken wordt naar de kostprijs op middellange termijn. Vooral de berekende kosten voor arbeid en kapitaal zijn hoog bij onze oosterburen. De bedrijven daar hebben namelijk gemiddeld een hoge solvabiliteit (veel eigen vermogen).

Belangrijke kanttekeningen bij deze resultaten:

- 1) de bedrijven in Nederland zijn fors groter dan die in Frankrijk en Denemarken (zie tabel 2.1). Op grond van de gunstiger schaalgrootte en specialisatiegraad zou voor Nederland een ongeveer 10 à 20 cent lagere kostprijs mogen worden verwacht;
- 2) elk land verkeert in een andere uitgangpositie, als het gaat om de mate waarin anno 1998 al op zaken als dierenwelzijn, voedselveiligheid en dergelijke is ingespeeld. Deze stand van zaken bepaalt mede welke kostprijsstijging in de toekomst nog te verwachten is.

De kostprijzen zijn vermeld per kg levend gewicht. De kostprijs voor Nederland van f 2,34 per kg levend gewicht komt overeen met f 3,04 per kg karkasgewicht.

In de volgende tabel staat een aantal gegevens over de structuur van de bedrijven waarvan de productiekosten zijn berekend.

Tabel 2.1 *Structuur van de gespecialiseerde, gesloten varkensbedrijven (1996)*

	DU	FR	NL	DK	ES
Aantal zeugen	105	134	203	123	106
Aantal vleesvarkens	543	751	1.164	684	634
Hectare cultuurgrond	62	36	12	58	25
W.v. eigendom (%)	34	34	83	79	52
Aantal arbeidskrachten	2,1	1,8	1,8	1,7	1,6
W.v. gezinsarbeid (%)	66	84	86	65	89
Vreemd vermogen per gve a) varkens	945	1.812	2.582	2.949	161
Productie per gem. aanw. vleesvarken (kg l.g.)	328	341	344	326	272 b)

a) 1 zeug komt overeen met 0,5 gve en 1 vleesvarken met 0,3 gve; b) Voor een schatting van de productiviteit in Spanje is gebruikgemaakt van andere bronnen dan RICA.

De solvabiliteit is in Spanje en Duitsland bijzonder hoog, zie figuur 2.2. Dit vertaalt zich ook in de verhouding tussen berekende en betaalde rentekosten. In beide landen zijn er vooral berekende rentekosten, terwijl nauwelijks rente betaald wordt.

De reden dat de solvabiliteit in Spanje zo hoog ligt, hangt enerzijds samen met de beperkte schaalgrootte, maar anderzijds met de wijze van financiering. In Spanje wordt weinig geleend voor agrarische activiteiten en bovendien gaan banken in het algemeen niet verder dan een lening tot 50% van de onderpandswaarde en alleen op onroerend goed.

Transport van mest

Mesttransport over grote afstand (100 tot 200 km) vindt plaats in Nederland en vanuit het meest intensieve gebied in Nedersaksen. Ook vanuit Bretagne en Catalonië begint dit op gang te komen.

In minder veedichte gebieden, zoals Oostelijk Duitsland, Noord-Frankrijk, NW-Spanje, praat men over afstanden tot 10 à 15 km transport per trekker.

Genetisch gemodificeerde organismen (GMO's)

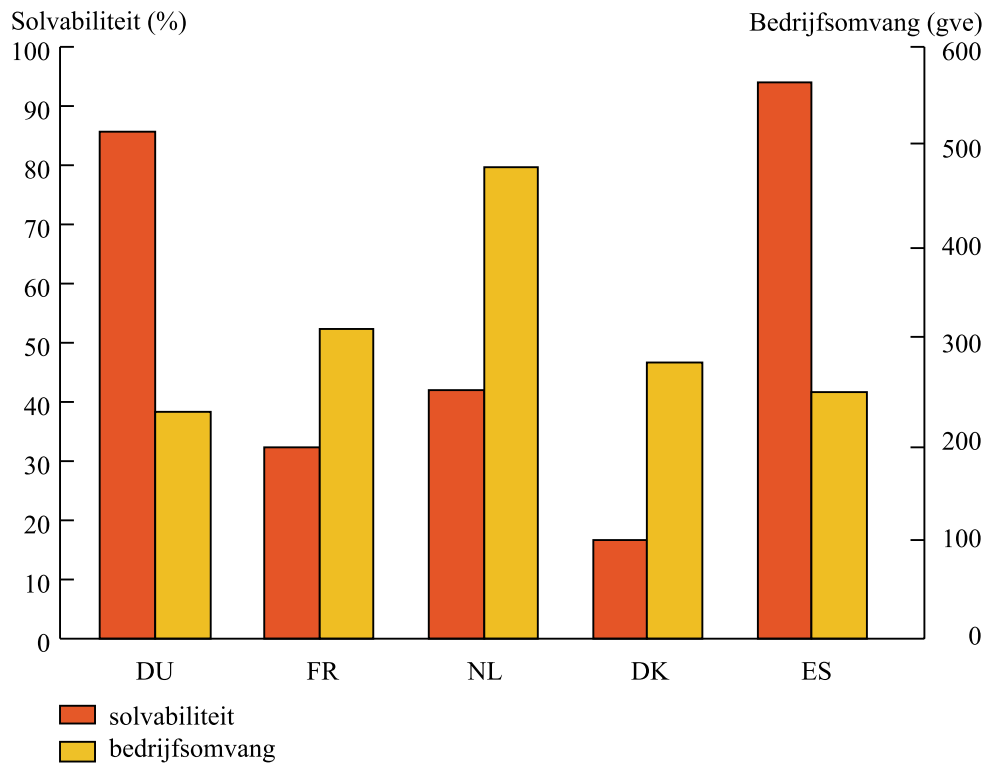
Ook in Frankrijk blijken veel consumenten bezorgd over het gebruik van GMO's. Enkele supermarkten zijn inmiddels met de varkenssector in gesprek over het gebruik van GMO-vrije veevoergrondstoffen.

Dierenwelzijn

De handhaving van de Duitse Schweinehaltungsverordnung is nog erg soepel. Deze richtlijn betreft bijvoorbeeld daglicht, halfrooster en oppervlakte per dier en kan forse investeringen vergen. Door mogelijke aandacht van dierenbeschermingsorganisaties is dit in potentie een actueel punt in Duitsland.

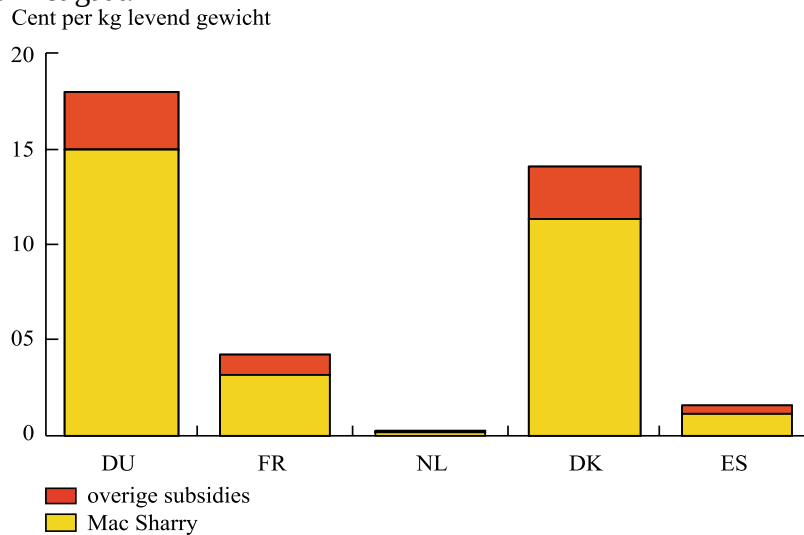
In Denemarken is groepshuisvesting verplicht, met een overgangsperiode tot 2014 voor bestaande stallen.

Het grootste deel van de beerbiggen in Spanje wordt niet gecastreerd. Beertjes die voor verwerking geëxporteerd moeten worden, worden wel gecastreerd, eventueel pas als ze boven 100 kg komen.

Figuur 2.2 Solvabiliteit en bedrijfsomvang

Vooraf in Duitsland en Denemarken spelen subsidies een belangrijke rol, voornamelijk in de vorm van Mac Sharry-premies. Door de subsidies op productie van gewassen, daalt de berekende prijs van voer van het eigen bedrijf. In die zin spelen subsidies dus ook een rol in landen waar eigen geteelde producten worden vervoerd. In figuur 2.3 is aangegeven om welke bedragen het gaat.

Figuur 2.3 Subsidies (inclusief Mac Sharry-premies)

Salmonella

In Denemarken is de DT104-stam van de Salmonella-bacterie vrijwel uitgeroeid. Monitoring van het vóórkomen van de Salmonella-bacterie vindt plaats in de slachterijfase. Als Salmonella wordt aangetroffen, krijgt de varkenshouder te maken met een korting van 40 DKK (ongeveer 12 gulden) per varken.

In Duitsland is men bezig met Salmonella-monitoring, waarbij ook Landwirtschaftskammern betrokken zijn. De monitoring wordt voor een groot deel door de overheid betaald. In Nordrhein-Westfalen wordt 30% van de kosten doorberekend aan de bedrijven, afhankelijk van de bedrijfsgrootte.

Producentenorganisaties

In Bretagne vindt veel varkensproductie plaats in producentenorganisaties. Deze verbanden zijn divers qua omvang, aanvullende eisen en boereninvloed. Er bestaat de neiging tot schaalvergroting van de organisaties, om zodoende volwaardig te kunnen onderhandelen met inkopers van de retail. Deze schaalvergroting leidt wel tot een vermindering van de boereninvloed.

Charte Qualité Regionale

De productie van varkensvlees in Frankrijk vindt plaats onder diverse labels. Deze labels worden algemeen aangeduid met de naam Charte Qualité Regionale (CQR). CQR vertoont overeenkomsten met IKB in Nederland. Eisen zijn: per koppel worden de medicijnbehandelingen vastgelegd, rekeningen moeten worden bewaard en varkens worden geoormerkt als ze in de laatste maand voor slachten nog worden behandeld. Geoormerkte dieren komen niet in het CQR-kanaal.

In bepaalde CQR-programma's worden aanvullende eisen gesteld ten aanzien van gebruik van diermeel en voederantibiotica.

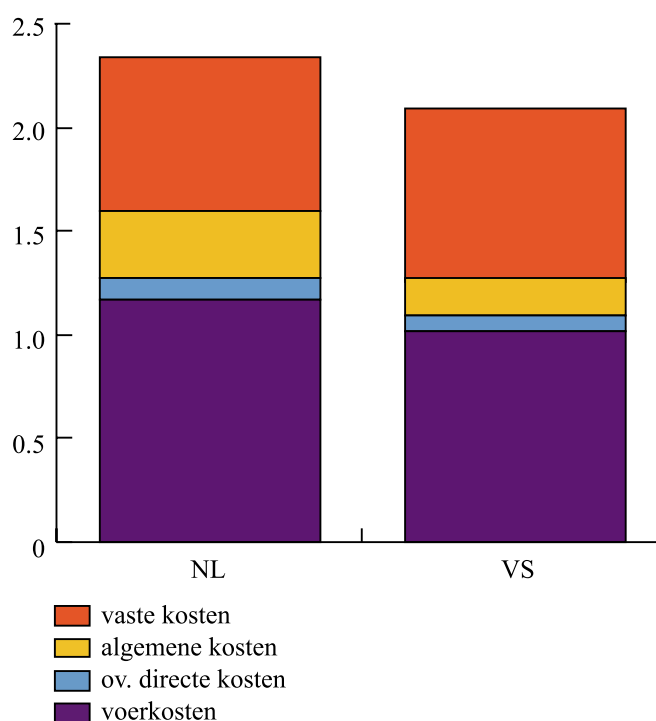
Voorjaar 2000 doet circa 90% van de bedrijven mee aan CQR (komt overeen met 70% van de productie).

In figuur 2.4 wordt de kostprijs in Nederland vergeleken met die in de Verenigde Staten. Een kostprijsvergelijking tussen de VS en NL heeft beperkingen. De varkenshouderij in de VS wordt gekenmerkt door verschillende ontwikkelingsrichtingen. De gezinsbedrijven en de zogenaamde megabedrijven hebben elk een zeer verschillend economisch potentieel. Een vergelijking op basis van gemiddelden is daardoor moeilijk.

Verder moet worden opgemerkt dat bepaalde verschillen in concurrentiepotentieel niet of nauwelijks tot uiting komen in de kostprijs. Met name de verschillen in ruimtedruk kunnen leiden tot grote verschillen in mogelijkheden tot het benutten van schaalvoordelen.

Een vergelijking van de kostprijs aan de hand van twee verschillende databestanden dient altijd met de nodige voorzichtigheid te gebeuren. Er kunnen namelijk belangrijke verschillen zijn in rekenregels, datadefinities en dergelijke. De gebruikte database voor de VS (bron: USDA) vertoont echter veel overeenkomsten met de RICA-database:

- gebaseerd op een steekproef die representatief is voor (bijna) alle bedrijven;
- kosten ingerekend voor eigen arbeid en eigen kapitaal;
- alleen gesloten bedrijven.

Figuur 2.4 Langetermijnkostprijs VS ten opzichte van NL (guldens per kg levend gewicht)

Bovendien is het mogelijk om voor bepaalde verschillen correcties toe te passen. Zo is de Amerikaanse kostenindeling omgezet in de EU-indeling, om een meer correcte vergelijking mogelijk te maken. De productiekosten in de VS liggen over de periode 1992-1998 ongeveer 10% onder het Nederlandse kostprijsniveau (zie figuur 2.4).

Voerprijs

De voerprijs is, volgens zeggen, in Bretagne het laagste van de Europese varkenslanden; dit hangt samen met scherpe concurrentie en met een relatief lage energiewaarde. Het voerverbruik ligt wel duidelijk hoger dan in Nederland en daarmee liggen de voerkosten per kg vlees er ook hoger. Varkenshouders in Bretagne gebruiken nauwelijks bijproducten. In Noord-Frankrijk zijn meer bijproducten beschikbaar.

In Duitsland is voer betrekkelijk goedkoop, waarschijnlijk door een kleinere component voorlichting en doordat er deels zelfgemengd wordt. In Nedersaksen krijgen de varkens veelal brijvoeding: vloeibaar gemaakt compleet mengvoer. Er zijn in dit gebied nauwelijks bijproducten vanuit de voedingsmiddelenindustrie beschikbaar.

De voerprijs in Spanje daarentegen is een paar gulden per 100 kg hoger dan in Nederland. De transportafstanden zijn aanzienlijk, zowel van de grondstoffen als van het veevoer. Verder kent Spanje geen 'graanschuren' zoals Frankrijk, en maakt men nog nauwelijks gebruik van de aanwezige afval- en restproducten. In Noordoost-Spanje zijn niet veel bijproducten voorhanden, en daarbij gaat het vaak om seizoensproductie.

Groeibevorderaars

Groeibevorderaars zijn in Denemarken per (individueel ondertekend) convenant vrijwel uitgebannen.

Een grote producentenorganisatie in Bretagne staat binnenkort geen groeibevorderaars meer toe in voer van vleesvarkens boven de 35 kg. Later volgen misschien ook de gespeende biggen.

Onduidelijk is of in sommige Spaanse integraties ook geen groeibevorderaars meer worden gebruikt.

In het Amerikaanse gemiddelde zijn echter ook de zeer kleine bedrijven opgenomen. Het verschil in kostprijs tussen de kleine en grote bedrijven is in de VS veel groter. De grote bedrijven (> 1.000 vleesvarkens) hebben een 20% lagere kostprijs dan het gemiddelde bedrijf. In Nederland is de kostprijs van de grotere bedrijven hoogstens 5% lager dan van het gemiddelde bedrijf. Deze 15% verschil leidt samen met de bovengenoemde 10% verschil tussen het gemiddelde bedrijf Amerikaanse en Nederlandse bedrijf, per saldo tot verschil in kostprijs voor de grotere bedrijven van 25%.

Voor de VS zijn gegevens onderzocht over een reeks van jaren, omdat de voerprijs in de VS sterker schommelt dan in de EU. In figuur 2.5 is de kostprijsontwikkeling weergegeven.

Figuur 2.5 Kostprijs VS in dollars (USD) per kg levend gewicht

Diergezondheid

In de landen Denemarken, Duitsland, Frankrijk en Spanje is het toegestaan dat varkenshouders hun dieren zelf vaccineren. In Spanje is hiervoor een autorisatie vereist, die door iedere varkenshouder verkregen kan worden.

In Denemarken en Frankrijk vindt relatief weinig dierenartsbezoek plaats, 'mede door de grote reisafstanden'.

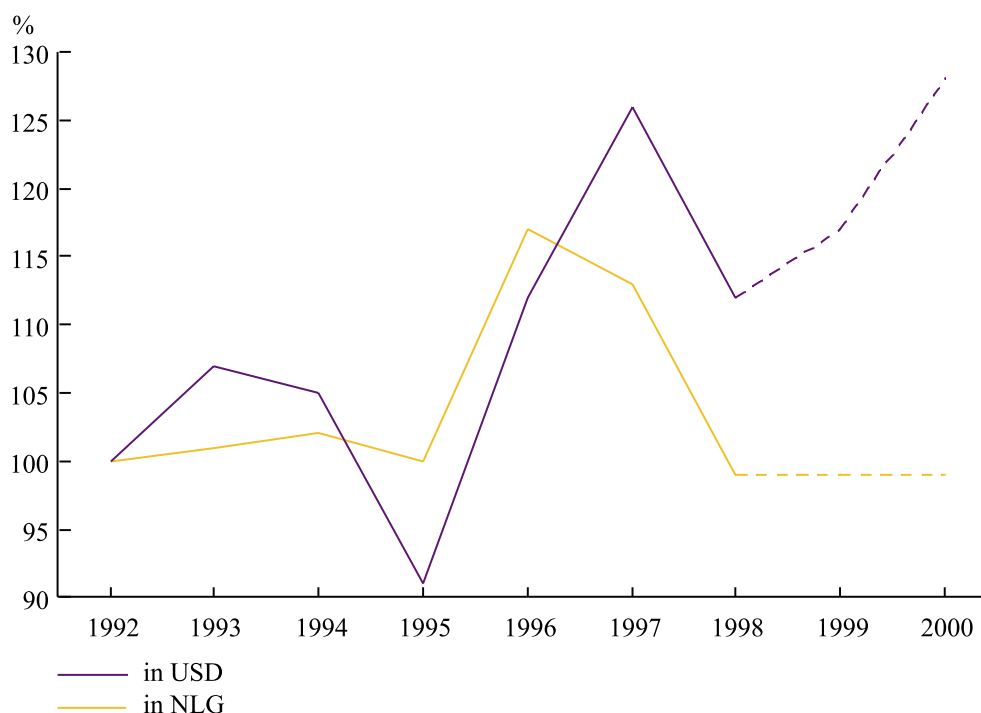
In Frankrijk en Spanje is de dierenarts in dienst van de producentenorganisaties, respectievelijk integraties. De kosten hiervan worden verwerkt in het voer.

In Frankrijk is in 2000 een eradicatieprogramma gestart voor de Ziekte van Aujeszky. Het fonds had een budget van 46 mln. FRF per jaar en dit werd voor eenderde deel opgebracht door varkensproducenten.

Productieresultaten

De productieresultaten van de varkenshouderij liggen in Spanje duidelijk lager dan in de andere landen, waarschijnlijke oorzaken zijn: genetische kwaliteit van dieren, klimaat, huisvesting, vakmanschap.

Bij een verbetering van de genetische eigenschappen en van het vakmanschap zouden de productieresultaten nog fors kunnen verbeteren. Dit betekent dat de kostprijs per kilogram product in Spanje relatief zal kunnen dalen, meer dan in de andere onderzochte landen.

Figuur 2.6 Kostprijs VS in dollars (USD) en in guldens (NLG) (niveau 1992 = 100%)

Naast de sterk schommelende voerprijs speelt de ontwikkeling van de valutakoers een belangrijke rol. In figuur 2.6 is de invloed van de valutakoersen zichtbaar gemaakt door de kostprijs zowel in dollars als in guldens weer te geven. De bedragen zijn geïndexeerd met 1992 als ijkpunt. De jaren 1999 en 2000 zijn toegevoegd om enig inzicht te geven in de gevolgen van de recente koersstijgingen voor de Amerikaanse kostprijs. De getoonde kostprijzen voor de jaren 1999 en 2000 zijn in werkelijkheid de kostprijs van het jaar 1998, maar berekend tegen de dollarkoers van respectievelijk 1999 en 2000.

Het effect van de valutakoersontwikkeling is groot. Ontwikkelingen in de landbouw zijn dus ook sterk afhankelijk van externe ontwikkelingen. Hetzelfde geldt voor de concurrentiepositie van de Europese landbouw ten opzichte van de Verenigde Staten. De kostprijs in de VS neemt door de valutakoersontwikkeling in twee jaar tijd met bijna 15% toe, ten opzichte van de kostprijs in Nederland.

Vervuilingsheffing

In Frankrijk is een programma opgezet waarin alle bedrijven een gedifferentieerde vervuilingsheffing gaan betalen. De grotere bedrijven krijgen hier al in 2000 mee te maken, de kleinere bedrijven pas in 2001 of 2002. De hoogte van de heffing hangt af van de mate van vervuiling. Bedrijven krijgen subsidie voor sanering van de bedrijfsuitrusting.

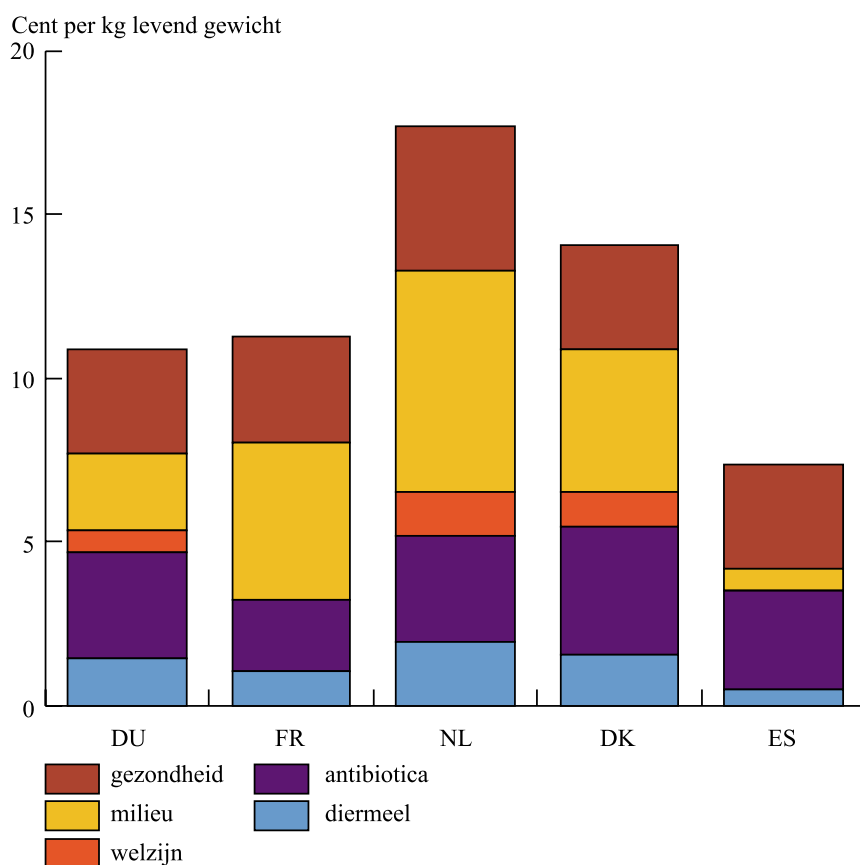
De vervuilingsheffing bedraagt bijvoorbeeld op een gesloten bedrijf met 200 zeugen, als alles netjes op orde is, circa 8.000 FRF, ofwel 2.500 à 3.000 gulden per jaar. Indien het bedrijf de zaken niet netjes op orde heeft, bedraagt de heffing bijvoorbeeld 15.000 tot 20.000 gulden per jaar. De hoogte van de heffing is afhankelijk van bedrijfsuitrusting, mestopslag, mestaanwending en productieomvang. In 2002 zal de heffing mede worden gebaseerd op een N-balans.

3. Kostprijs 2003

Geïnterviewd is in hoeverre in de onderzochte landen in de vijf jaar tussen 1998 en 2003 kosten moeten worden gemaakt voor verbetering van dierenwelzijn, voedselveiligheid en milieu in de primaire productie. Bij deze inschatting van de toekomstige kostprijs is gekeken naar de volgende thema's: voedselveiligheid (diermeel, antibiotica, zoönosen), dierenwelzijn (leefoppervlak, roosters, groepshuisvesting) en milieu (ammoniak, mest, ecotax). Er is rekening gehouden met de politieke aandacht voor het genoemde thema, het economisch gewicht van de te nemen maatregelen, en de mate waarin verbeteringen in 1998 al waren, en in 2003 zullen zijn gerealiseerd.

Bij het schatten van de kostprijs voor 2003 is uitsluitend gekeken naar de verwachte invloed van diverse beleidsmaatregelen. Er is niet gecorrigeerd voor de ontwikkeling van zaken als voerprijs, productiviteit, kosten van arbeid, rente of structuur van de sector.

Mogelijke kostenstijgingen in andere schakels van de productieketen blijven buiten beschouwing.

Figuur 3.1 Te verwachten gemiddelde kostenontwikkeling per land in cent per kilogram levend gewicht

Uit figuur 3.1 blijkt dat de verwachte gemiddelde kostenstijging in Nederland met 18 cent per kilogram levend gewicht bijna 7 cent hoger is dan in Duitsland en Frankrijk, en 10 cent hoger dan in Spanje. Het verwachte verschil met Denemarken is bijna 4 cent.

Agrarisch krediet

In Spanje wordt nauwelijks geleend op agrarische activiteiten. Voor zover het al gebeurt, is persoonlijke communicatie (vertrouwen) erg belangrijk en zal er niet verder geleend worden dan circa 50% op alleen het onroerend goed.

Uitbetaling van geleverde vleesvarkens door slachterijen in Spanje duurt meestal 40 tot 60 dagen.

Agrarische industriegebieden

In Duitsland stimuleert de bestaande wetgeving de instandhouding van kleinere bedrijven (c.q. takken). Er is een wettelijke mogelijkheid voor het in het leven roepen van agrarische industriegebieden; naar verwachting zal dit echter geen opgang maken. Diergezondheidszorg (kans op verspreiding van ziektekiemen) speelt hierbij een belangrijke rol.

Kwaliteit

In Spanje wordt in het algemeen niet uitbetaald naar kwaliteit van het varkensvlees. Er ontbreekt hierdoor dus een stimulans tot kwaliteitsverbetering. Binnen integraties vindt soms een lichte waardering plaats van kwaliteit van de productie.

Anderzijds wordt in Spanje veel waarde gehecht aan productie onder merknaam. Zo is er bijvoorbeeld de speciale Iberico-ham met een hoge toegevoegde waarde. Veel organisaties hebben hun eigen speciale merken.

Bretagne is nog sterk gericht op bulkproductie. Er wordt hard gewerkt aan een verdere kwaliteitsverbetering, zoals middels de Charte Qualité Regionale, een soort IKB. Tevens wordt gestreefd naar meer productie onder merknaam. Het bekende 'Label Rouge' omvat momenteel hooguit 2% van de totale productie. Een voorbeeld van een streekproduct is de 'Jambon de Bayonne', die in het Zuidwesten van Frankrijk wordt gemaakt.

Gezien de beleidsmatige ontwikkelingen mag een forse kostenstijging in Nederland verwacht worden. De gemiddelde kostprijs is in 2003 echter nog niet veel gestegen, met name omdat naar verwachting nog slechts een deel van de bedrijven de geëiste veranderingen in 2003 zullen hebben geïmplementeerd.

Dierenwelzijn

In Nederland wordt de grootste kostenstijging verwacht als gevolg van het Varkensbesluit. Aangenomen is dat in 2003 circa 15% van de Nederlandse varkensbedrijven zal voldoen aan de eisen uit het Varkensbesluit. Verder kan vooral in Duitsland en Denemarken een kostenstijging door welzijnsmaatregelen worden verwacht, echter minder vergaand dan in Nederland.

Antibiotica

Uit figuur 3.1 blijkt dat alle landen nog een aanzienlijke kostenstijging kunnen verwachten door het uitbannen van antibiotica als veevoeradditief. Aangenomen is dat zelfmengers al deels zonder preventieve antibiotica werken.

Diermeel

De verwachting is dat men in Spanje voorlopig geen verbod op diermeel zal invoeren. In de andere landen is de kans op een verbod aanzienlijk groter. Met name in Frankrijk wordt al gedeeltelijk met diermeelvrij voer geproduceerd.

Gezondheid en zoönosen

De diergezondheidsheffing betekent voor Nederland geen grote kostenstijging; er is gerekend met een heffing van 50 cent per geslacht varken. De oorspronkelijke varkensheffing van 9 gld. per vleesvarken en 52 gld. per zeug zou hebben geleid tot een *extra* kostprijsverhoging van ruim 4 cent per kilogram.

Verder valt te verwachten dat in Nederland zoönosen op een breder front zullen worden aangepakt dan in de andere landen. Niettemin zullen alle landen met kosten voor zoönosebestrijding worden geconfronteerd.

Milieu

In alle landen zullen de mestafzetkosten gaan toenemen. De toekomstige kostenstijging door milieubeleid is in Nederland het grootst. Het verschil met Frankrijk en Denemarken is echter niet zo groot omdat het in Nederland gaat om een verdere toename van al vrij hoge milieu-kosten, terwijl in de andere landen tot nu toe op milieugebied nog weinig kosten zijn gemaakt.

In Denemarken wordt de milieukostenstijging veroorzaakt door een sterke stijging van de grondprijzen. De stijgende grondprijzen in Nederland hebben geen directe relatie met de kosten in de varkenshouderij.

De energieprijzen zullen gaan stijgen door invoering van milieuheffingen (ecotax). Hierbij zijn eventuele gevolgen van liberalisering van de energiemarkt buiten beschouwing gelaten. De vrijere energiemarkt zou voor Nederland een voordeel kunnen opleveren.

Een deel van het verschil in kosten door milieumaatregelen kan worden verklaard door de ammoniakproblematiek. De inschatting is dat in 2003 in Nederland een vijfde van de varkens in een emissiearme stal gehuisvest zal zijn, dat is aanzienlijk meer dan in de andere lan-

Diermeel

Het gebruik van diermeel is zeker niet overal een 'consumer concern'. In Denemarken en Frankrijk is er momenteel discussie over, maar in Spanje nauwelijks. Zelfs in Duitsland lijkt men zich over diermeel nog niet al te veel zorgen te maken.

Varkensbedrijven die hun eigen voer mengen gebruiken geen diermeel.

Huisvestingskosten

In Duitsland groeit de belangstelling voor goedkoper bouwen. Verwacht wordt dat nieuwbouw van vleesvarkensstallen richting 700 DEM per plaats gaat, waar het eerst zo rond de 1.000 à 1.100 DEM zat.

Investeren in een milieuvriendelijke stal kan worden beloond met fiscale stimulansen, maar dat geldt alleen voor bijzondere houderijsystemen, zoals met strogebruik en dergelijke. In de praktijk wordt hier weinig gebruik van gemaakt.

Spanje heeft lage huisvestingskosten, mede door sobere en eenvormige bouwwijze (systeembouw). Vaak hoort hier echter ook een matig technisch resultaat bij. 's Zomers is er door de hitte een groeivertraging en meer uitval. Als men in het warme klimaat uitstekende technische resultaten wil kunnen realiseren, dan zijn investeringen in koeling noodzakelijk.

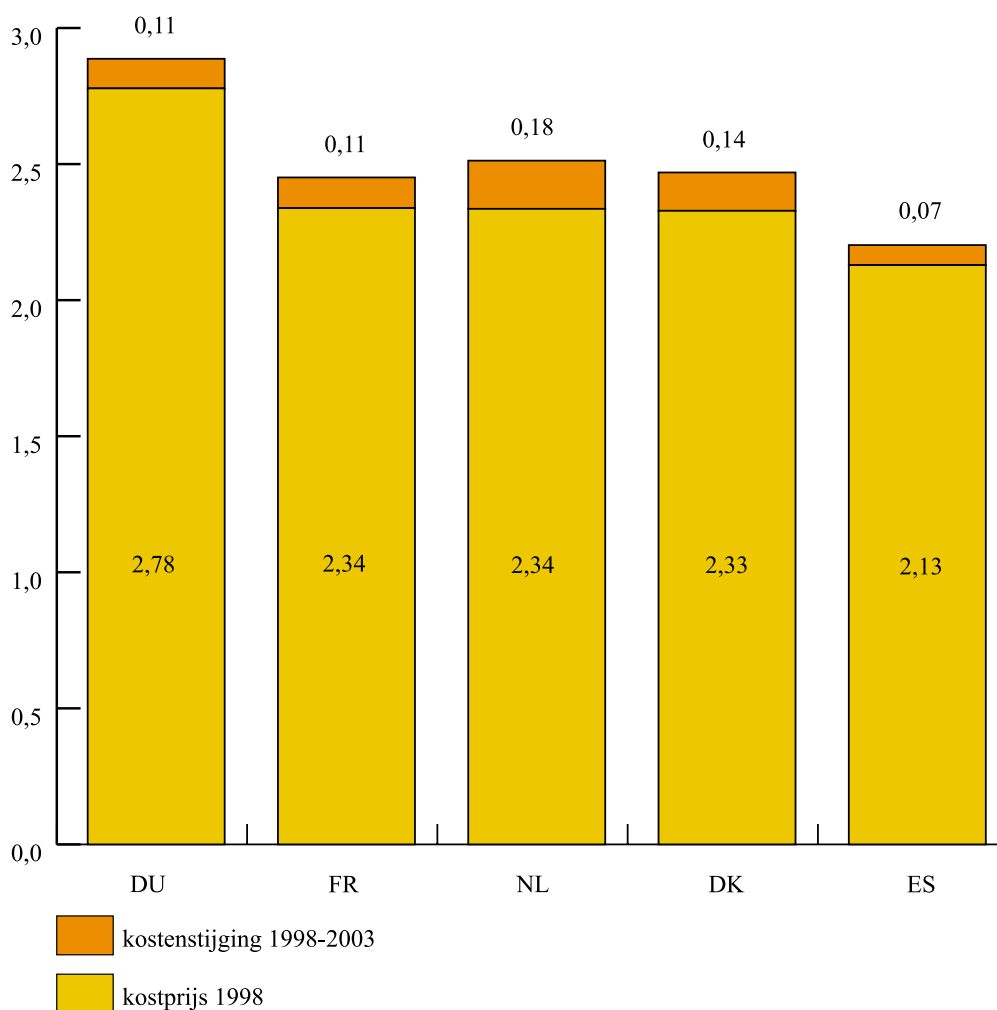
Ammoniak

In Denemarken is er tot nu toe geen regelgeving met betrekking tot ammoniak. Mestsilo's moeten overigens wel worden afgedekt met een laag stro, om de geuremissie te beperken. Bij mestaanwending wordt het gebruik van sleepslangen aanbevolen, maar in de praktijk nog weinig toegepast. Mogelijk wordt dit punt opgenomen in de milieuwetgeving.

den. In Duitsland en Denemarken zal het bij emissiearme huisvesting vooral gaan om stankreductie in veedichte en verstedelijkte regio's, en niet om terugdringing van ammoniakuitstoot in zuurgevoelige gebieden.

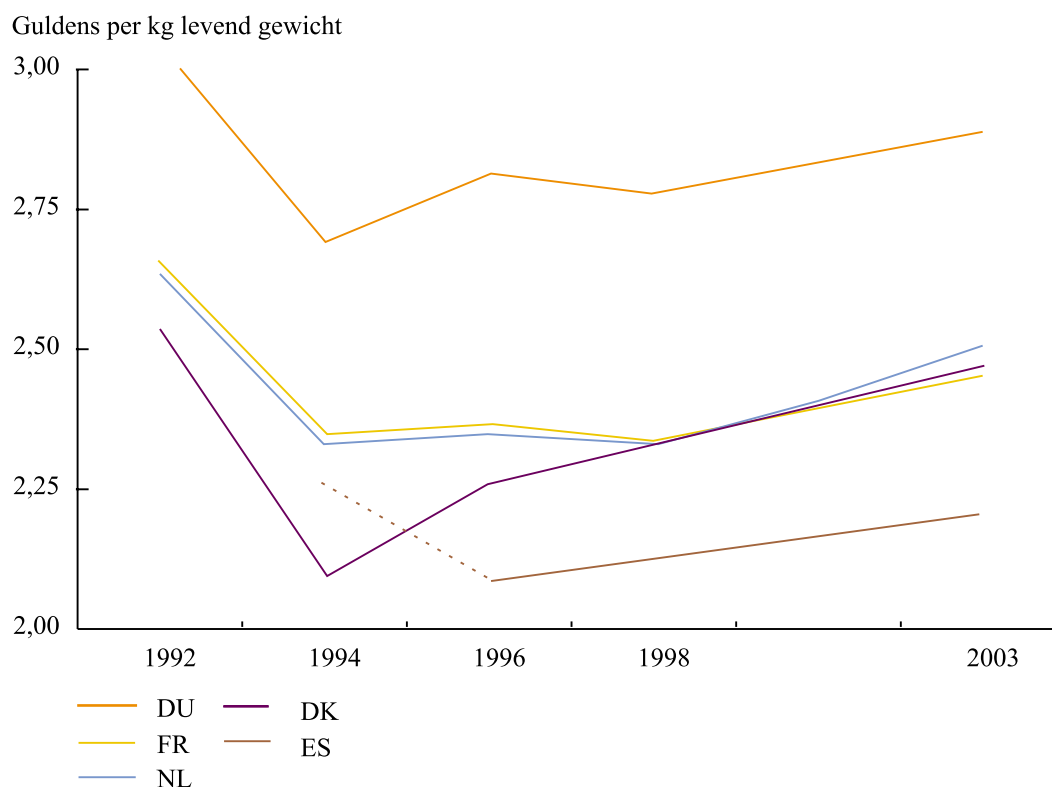
In de hierna volgende figuur zijn de inschattingen over de economische impact van diverse beleidsmaatregelen gecombineerd met de gegevens over de kostprijs in 1998. Figuur 3.2 geeft een beeld van de te verwachten gemiddelde kostprijs in 2003. Of deze verwachting zal uitkomen hangt uiteraard sterk af van:

- wijziging van beleidsdoelstellingen;
- manier waarop beleid wordt vertaald in concrete regelgeving;
- wijzigingen in de implementatiekosten;
- snelheid waarmee doelstellingen in de praktijk worden geïmplementeerd;
- controle en handhaving.

Figuur 3.2 Raming gemiddelde kostprijs in 2003 in gulden per kilogram levend gewicht

Als we aan de voorgaande figuur kostprijsgegevens van 1992, 1994 en 1996 toevoegen, ontstaat het volgende beeld (figuur 3.3).

Figuur 3.3 Kostprijsontwikkeling 1992 - 2003 (guldens per kilogram levend gewicht)

Uit figuur 3.3 kan het volgende worden geconcludeerd:

- ontwikkeling kostprijzen loopt min of meer gelijk op;
- kostprijsvoordeel van Denemarken is inmiddels weggefallen;
- kostprijsvoordeel Nederland ten opzichte van concurrent Frankrijk is eveneens weggefallen;
- Spanje vergroot het kostprijsvoordeel;
- Duitsland blijft zitten met een beduidend hogere kostprijs dan andere landen.

Voor Spanje wordt voor 2003 slechts een beperkte kostprijsstijging verwacht. Naarmate Spanje echter meer varkens(vlees) gaat produceren en exporteren, zullen Spaanse producenten steeds meer te maken krijgen met eisen van de buitenlandse afnemers aan dierenwelzijn, gebruik van antibiotica, diermeel en dergelijke. De productiekosten zullen daardoor sterker gaan stijgen.

De ontwikkeling van de kostprijs in Spanje tussen 1994 en 1996 is weergegeven met een stippellijn, omdat de cijfers van 1994 voor Spanje mogelijk minder betrouwbaar zijn.

De gemiddelde kostprijs in Nederland zal in de jaren na 2003 waarschijnlijk verder stijgen, omdat steeds meer bedrijven de nieuwe beleidseisen zullen implementeren. Om dit effect te verduidelijken, en een vergelijking met normatieve studies te kunnen maken, is de kostenstijging berekend voor de denkbeeldige situatie dat alle bedrijven in 2003 aan deze eisen voldoen. De stijging in kostprijs bedraagt in dat geval geen 18 cent, maar 42 cent per kilogram levend gewicht (omgerekend 54 cent per kilogram geslacht gewicht).

4. Conclusies en discussie

Uit het onderzoek naar de eigen kostprijspositie en van de te verwachten ontwikkelingen daarin, komen een aantal zaken naar voren:

- kostprijsposities verschuiven in de loop van de tijd: in de jaren tachtig lag Nederland op kop, vervolgens Denemarken, en inmiddels is Spanje koploper;
- belangrijke concurrenten Frankrijk, Denemarken en Nederland hadden in 1998 ongeveer dezelfde gemiddelde kostprijs;
- concurrentiepositie van de EU ten opzichte van de VS is zeer afhankelijk van de ontwikkeling van de valutakoersen.

In het onderzoek is een gemiddelde kostprijsontwikkeling berekend, waarbij het niveau in 2003 mede afhankelijk is van de mate waarin nieuwe eisen reeds zijn geïmplementeerd in de praktijk. In 2003 zullen bijvoorbeeld de nieuwe huisvestingseisen in Nederland nog slechts op een deel van de bedrijven zijn toegepast. De gemiddelde kostprijsstijging is daardoor nog beperkt. De betreffende individuele bedrijven hebben echter al wel te maken met de volledige kostprijsstijging.

De gemiddelde kostprijs in een productiegebied of land is niet de enige graadmeter voor de concurrentiepositie. Mede bepalend zijn de kostprijsverschillen tussen bedrijven: de verschillen binnen landen blijken aanmerkelijk groter dan de verschillen tussen landen. Het is het overwegen waard om diverse kostprijzen te berekenen voor verschillende categorieën bedrijven, naar bedrijfsomvang of naar kostprijsniveau (bijvoorbeeld 25% bedrijven met de laagste kostprijs).

In dit onderzoek zijn de kosten van de primaire productie vastgesteld. Verdere verdieping van het inzicht is mogelijk door te kijken naar de kosten op kolomniveau. Door de toenemende marktsegmentatie wordt het zinvol om specifieke kostprijzen vast te stellen voor de segmenten IKB, Japanwaardig, retail, bacon en biologisch. Voor de (toekomstige) concurrentiepositie is naast de kostprijs ook de verwaarding van het varkensvlees van belang. Dit onderzoek is echter uitsluitend gericht op de kostprijs.

Van belang is het verband tussen de politieke invloed van de sector en de kostprijsontwikkeling. De voorwaarden die aan de productiewijze worden gesteld zijn afhankelijk van de invloed van de sector, en daarmee ook van het imago en het maatschappelijk draagvlak. De varkenshouderij raakt steeds meer invloed kwijt, niet alleen in Nederland, maar ook in Frankrijk en Denemarken. Een geringe politieke invloed kan ertoe leiden dat de primaire bedrijven worden geconfronteerd met een groot aantal maatschappelijke eisen, die in een relatief korte tijd moeten worden gerealiseerd.

De toekomstige concurrentiepositie van de Nederlandse varkenshouderij zal onder meer afhangen van de mate waarin de potentiële dynamiek in de sector wordt benut. Daarbij gaat het onder meer om:

- mogelijkheden voor bedrijfsontwikkeling en -overname;
- stimuleringsinstrumentarium;
- aanpassings- en vernieuwingsvermogen.

Het vermogen tot aanpassing kan ook betekenen dat naar nieuwe wegen wordt gezocht om kosten terug te dringen. Wellicht kunnen de kosten van bedrijfsadvisering worden teruggebracht, door een meer gerichte inzet ervan. Een andere mogelijkheid is dat bedrijven die aan kolomcertificering deelnemen lagere heffingen hoeven te betalen.

Voor de kostprijsontwikkeling in de toekomst is zeer bepalend op welke wijze de beleidsdoelen worden uitgewerkt in wetten en regels. De uiteindelijke uitwerking van de regelgeving bepaalt de kosteneffectiviteit van het beleid. Naarmate milieu- en welzijnseisen beter inpasbaar zijn in het investeringsritme kunnen de uiteindelijke meerkosten meevallen. Zo zijn bijvoorbeeld de kosten van welzijnsregelgeving voortvloeiende uit uit normen voor extra oppervlakte; sterk afhankelijk van de voorwaarden waarbinnen een aanpassing aan die nieuwe eisen moet worden uitgevoerd. Moet het bedrijf ineens omschakelen of is een gefaseerde omschakeling binnen investeringsritmes toegestaan? Indien deze omschakeling ineens moet plaatsvinden, kan het voor veel bedrijven niet uit. Men past het bedrijf niet aan. Op korte termijn verandert er weinig aan de kostprijs, maar de dynamiek in de sector blijft uit. Het is daarom van groot belang dat overheden hun doelstellingen zodanig vertalen in regelgeving, dat toekomstgerichte ondernemers hun bedrijf kunnen blijven ontwikkelen en daarbij inspelen op de gestelde eisen. Des te sneller duidelijk wordt hoe regelgeving precies uitwerkt des te beter dit voor de concurrentiepositie zal zijn.

Bijlage 1 Referenten

Duitsland

- H. Fehrendt en H. Martens, Landwirtschaftskammer Weser-Ems, Oldenburg
- P. Spandau, Landwirtschaftskammer Münster
- H.W. Windhorst, ISPA, Universität Vechta

Denemarken

- Nicolaj Nørgaard, SJFI, Copenhagen
- Jacob Rasmussen (Finn Udesen), Danske Slagterier, Copenhagen
- Torben Ulf Larsen, Danish Advisory Centre, National Department for Farm Economy, Århus
- Erik Nørgaard, Danish Advisory Center, National Department for Pig Production, Århus
- Richard and Marianne Sieg, varkenshouders op Pilkaergaard in Hadsten
- Kent Skaanning, voorzitter van National Union of Danish Pig Farmers (LADS)

Frankrijk

- Philippe Le Grand, directeur van producentenorganisatie Porc Ouest, Etrelles
- Laurent Glattleider, veterinaire bij Glon Sanders
- Juliette Lataillade, Vincent Auvigne en Agnes Guy, Union de Groupements de Producteurs de Viande de Bretagne (UGPVB)
- Gilles Laudren, directeur Chambre d' Agriculture Bretagne en lid van Association Regionale Interprofessionnelle (ARIP), Rennes
- J.Y. Caugant (directeur varkens) en Emmanuel Bénétou (kwaliteitsmanager) van producentenorganisatie ARCA, Saint-Armel
- Clement Nijenhuis, varkenshouder in Piré sur Seiche, Bretagne
- Yvon Salaün en Onésime Teffène, Institut Technique du Porc, Le Rheu

Spanje

- José Antonio del Barrio, directeur van ANPROGAPOR, Madrid
- Mateo del Pozo (technisch directeur) en Gustavo Martin de Bustamante (algemeen directeur) van Proinserga, Segovia
- Joaquín Serna Hernández, subdirecteur-generaal voor varkens, pluimvee en ander vee, Ministerie voor landbouw, visserij en voeding, Madrid
- De heer Hans Stegeman, bedrijfsleider in Bujaraloz
- Jose Maria Costa Casa, alg. directeur Piensos Costa, Fraga/Huesca
- Francisco Gimenez (commercieel directeur), Luis Cerdan (directeur voeding) en Joan Bove (directeur biggenhandel), Vall Companys Grup, Lerida
- E.M. Rijnen, varkenshouder in Spanje en Nederland
- G.T.A. de Vent, landbouwrapporteur, Nederlandse ambassade in Madrid